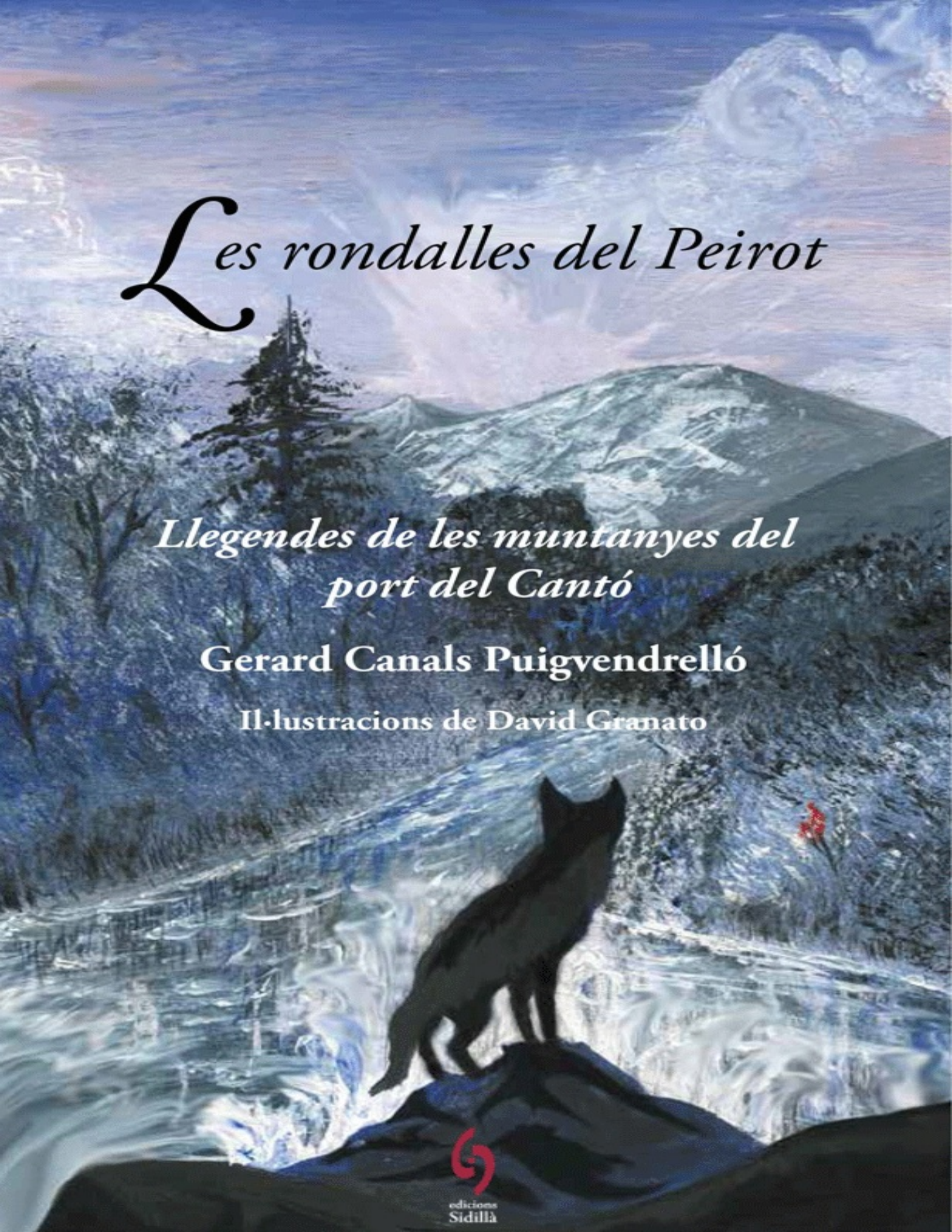

The background of the cover is a painting of a mountain landscape. In the foreground, a black silhouette of a cat is perched on a dark rock, looking out over a valley. The valley is filled with a river or stream that flows through a forest of trees. In the background, there are mountains, some covered in snow or mist. The sky is a mix of blue and white, suggesting a cloudy day. The overall style is painterly and atmospheric.

Les rondalles del Peirot

*Llegendes de les muntanyes del
port del Cantó*

Gerard Canals Puigvendrelló

Il·lustracions de David Granato

Col·lecció la Talaia, 15

Les rondalles del Peirot

**Llegendes de les muntanyes del port del Cantó i dels
seus entorns**

Gerard Canals Puigvendrelló

Il·lustracions de David Granato

La Bisbal d'Empordà, 2020

Crèdits

Edicions Sidillà SL

17100 La Bisbal d'Empordà

www.edicionssidilla.cat

info@edicionssidilla.cat

© del text: Gerard Canals Puigvendrelló

© de les il·lustracions: David Granato

© de l'edició: Edicions Sidillà

Maquetació: J. Pujadó

Correcció: Xavier Cortadellas

ISBN: 978-84-122240-0-9

Dipòsit legal: Gi 422-2020

Primera edició: juny 2020

e-book: juny 2020

Tots els drets reservats.

Introducció

A la Gisela, amb qui tots els camins són entretinguts.

Aquesta obra recull un conjunt de llegendes i rondalles verídiques de les valls i muntanyes que envolten el port del Cantó i els seus entorns. Han estat recollides i readaptades literàriament per l'autor en forma de contes breus.

El port del Cantó és el pas muntanyós que connecta des d'èpoques immemorials els territoris de les conques del Segre i de la Noguera Pallaresa (entre les actuals comarques de l'Alt Urgell i el Pallars Sobirà). És, per tant, un territori format per un conjunt de valls que s'obren a banda i banda d'aquest coll, valls on s'assenten un reguitzell de pobles i llogarrets de petites dimensions que, a causa de la seva situació muntanyenca i apartada de les principals valls i planes, han mantingut fins avui una rica tradició de llegendes típicament pirinenques, en les quals intervenen personatges mitològics com les encantades, els menairons, els sarraïns, les bruixes, els revinguts, els dimonis, els ossos, els llops, els toros descobridors de marededeus o altres imatges sagrades, i els serpents, entre molts altres éssers i elements propis del rondallari.

Totes les narracions que componen aquest recull parteixen de la tradició oral dels pobles del Cantó i dels seus entorns: Guils del Cantó, Solans, Vila-rubla, Biscarbó, Castellàs del Cantó, Junyent, Freixa, Miravall, Berén, Llagunes, Rubió, Pallerols del Cantó, Avellanet, Cassovall, Canturri, la Guàrdia d'Ares, Taús i Castellbò. Com a autor

només m'he permès la llibertat de conformar-les literàriament en forma de relats curts.

Relació d'informants familiars de l'autor:

Bonaventura Canals, besavi, nascut a cal Sèrio de Castellàs del Cantó a finals de segle XIX, d'on va traslladar-se a Guils del Cantó, després de casar-se amb Teresa Vidal.

Josep Canals (Pepito), avi, nascut a ca l'Oriol de Guils l'any 1917, d'on va haver de marxar amb els seus pares i germanes, Antònia i Lluïsa, just abans d'esclatar la Guerra Civil. Va anar a viure a Vic, on va casar-se amb Josefa Tremolosa (Pepeta).

Joan Puigvendrelló (Joni) i Angelina Muntal, avis, nascuts a Vic i rodalies. Atesos els seus lligams familiars, van reconstruir la casa de cal Peirot de Guils en els anys 70, després d'anys d'abandonament durant la postguerra.

Jaume Canals i Marta Puigvendrelló, pares, nascuts a Vic i també enamorats de les valls i muntanyes del Cantó.

Peirot

El Peirot és un personatge tradicional típic de moltes valls dels Pirineus. Originàriament era una representació de l'ogre que, durant el carnestoltes de les altes comarques pirinenques, ballava a la plaça -sol o dalt d'un burro- una cançó que tenia per finalitat induir a pensar que si estava tan gras era a causa de tants nens dolents com havia endrapat. Amb el temps, aquest personatge grotesc va esdevenir la imatge popular de la fam i la misèria, es representava com un bosquerol desventurat, pidolaire i rodamon. És així com, segons les conegudes Cobles del Peirot —una cançó satírica on s'expliquen les calamitats que se li atribuïen—, el Peirot anava sempre de poble en poble, sol o acompanyat de la seva dona Mandinga. Pocs llogarrets aconseguien escapar de la seva desafortunada visita.

Així doncs, tal com si féssim la ruta del Peirot, a les narracions següents recorrerem les valls i muntanyes del Cantó. En aquest cas, però, per explicar algunes de les rondalles més interessants i curioses d'aquesta part del Pirineu.

Índex

Rondalles de pastors, traginers, caçadors i bandolers

La terra vermella

Els bandolers del Cantó

Les cobles dels motarrots

La roca de l'Ossa

Rondalles de supersticions i remeis populars

Els remeis del vell ferrer

La flor de la gavarrera

La creu de ginebre

Les dotze sabatetes

Rondalles de bèsties salvatges i de bestiar domèstic

Les bèsties eixerides

El teixó enfredorit

La dona pantigana

El toro de Rubió

Rondalles de fets històrics

Les portes dels Llops

La creu de la Pota d'Oca

El monestir oblidat

El forat del Condemnat

El tresor del rei d'Anglaterra

Rondalles de sarraïns

La cabana dels Moros d'Avellanet

El castell de Roca Mora i el roc de la Cabanada

El penyal de Castellneró

L'últim moro del país

Rondalles d'encantades

Els homes encantats

Les encantades de la font de Castellàs

Les encantades de les coves de la Mata-rossa

Rondalles de menairons

El tarter dels Menairons del coll del Roc Picó

El canut dels Menairons

Els tarters dels Menairons de l'obaga de la Guàrdia
d'Ares

Rondalles de bruixes i bruixots

Les teranyines de la bruixa

Els fantasmes de cal Servós

L'altar de les Bruixes

La bassa de les Bruixes

La foguera de Montcavorc

Nota de l'autor

Glossari

Índex geogràfic

Ubicació de les llegendes

Ubicació de les llegendes

1.- GUILS DEL CANTÓ: La terra vermella, Els remeis del vell ferrer, La flor de la gavarrera, Les portes dels Llops, La creu de la Pota d'Oca, Les teranyines de la bruixa, La creu de ginebre, Les dotze sabatetes, Les bèsties cixerides, El teixó enfredorit.

2.- EL PORT DEL CANTÓ: Els bandolers del Cantó, Els homes encantats, Les còbles dels motarrots.

3.- L'OBAGA DE LLAGUNES: La roca del'Ossa, L'altar de les Bruixes.

4.- LA VALL D'ELINS: El monestir oblidat, La cabana dels Moros d'Avellanet.

5.- BISCARBÓ, VILA-RUBLA I SOLANS: El tresor del rei d'Anglaterra, El forat del Condemnat.

6.- CASTELLÀS DEL CANTÓ: Les encantades de la font de Castellàs, El canut dels Menairons, Els fantasmes de cal Servós.

7.- EL COLL DEL ROC PICÓ: El tarter dels Menairons del coll del Roc Picó.

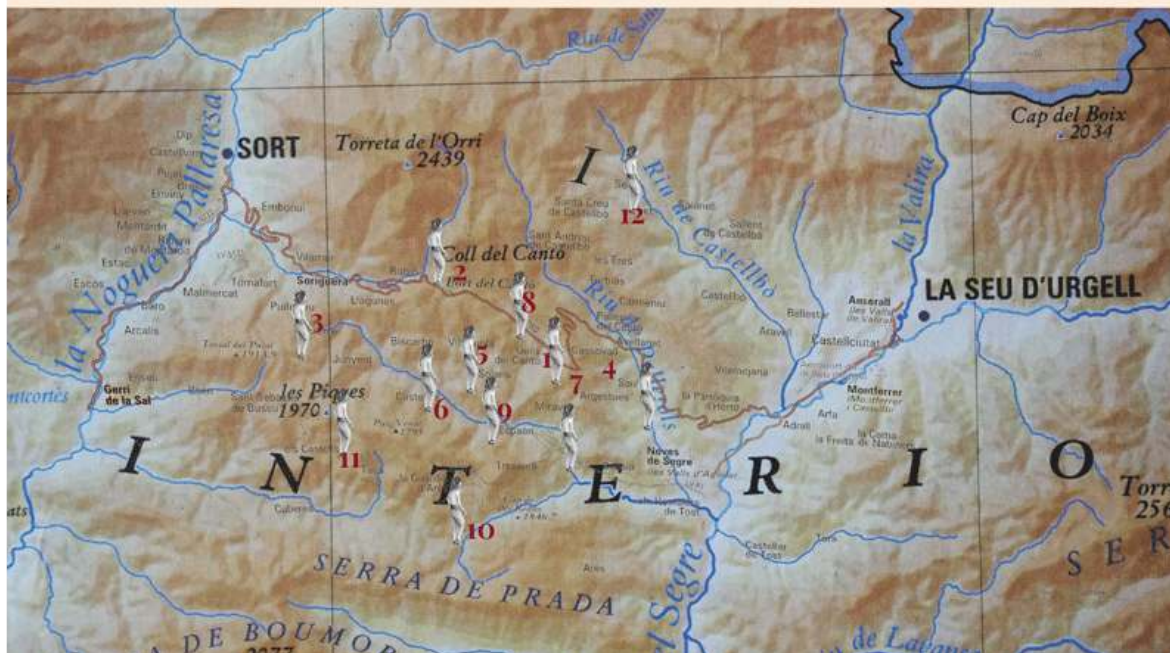
8.- LA SERRA DE SANT MAGI: El castell de Roca Mora i el roc de la Cabanada.

9.- EL CAP DEL ROC I EL CONGOST DEL RIU DE GUILS: El penyal de Castellneró, Les encantades de les coves de la Mata-rossa, La foguera de Montcavorc.

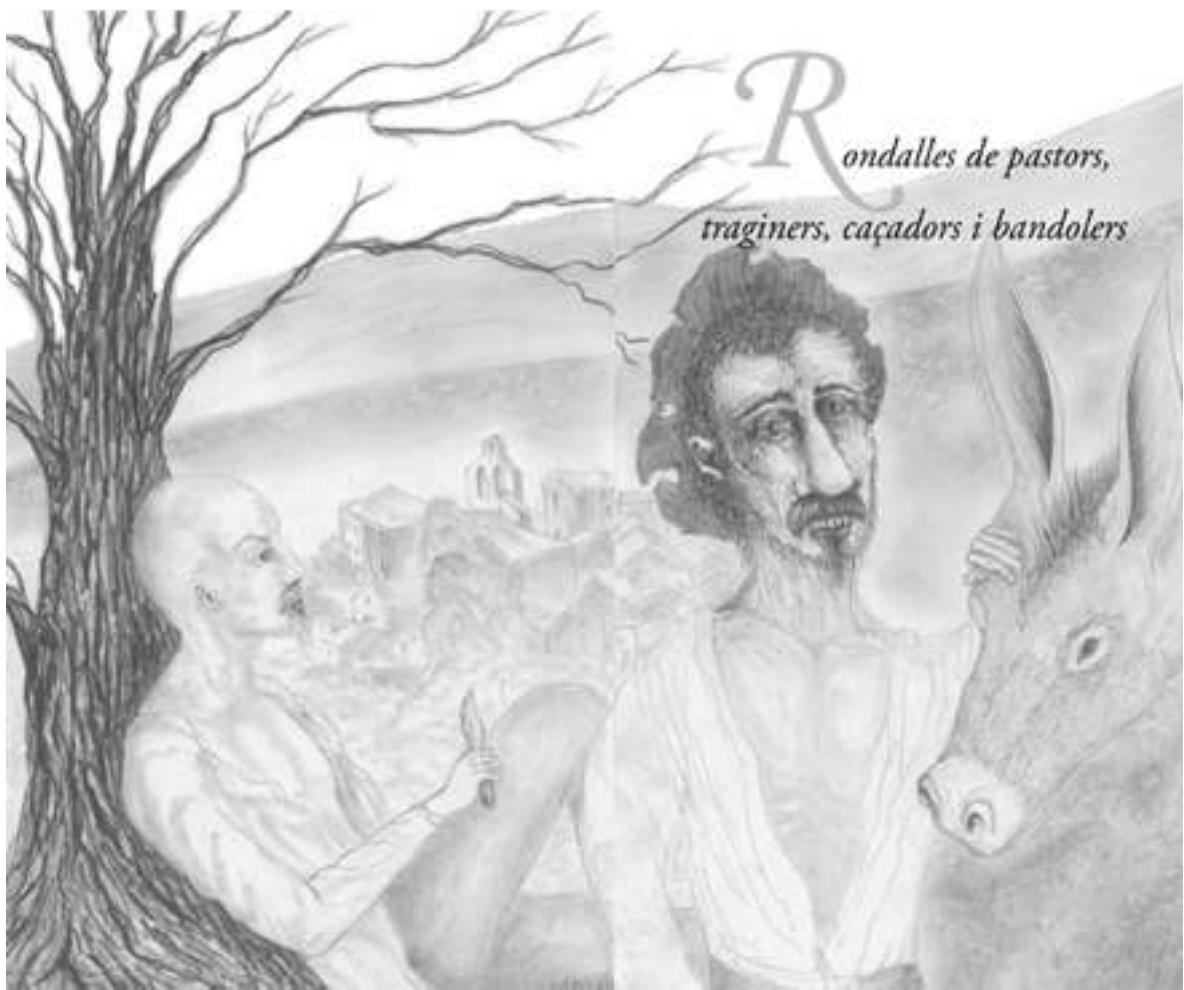
10.- LA GUÀRDIA D'ÀRES: La dona pantigana, El tarter dels Menairons del coll del Roc Picó.

11.- TAÚS: L'últim moro del país.

12.- SANT JOAN DE L'ERM: El toro de Rubió.

Rondalles de pastors, traginers, caçadors i bandolers

La terra vermella

Sobre el nom de Guils i el sobrenom dels seus habitants

—Veus, nen? Aquí acaba la terra rossa¹ i comença la terra roja, això vol dir que ja som a prop del poble... En aquesta banda del port del Cantó, de terra roja només n'hi ha a Guils, per això tothom ens diu Pota-rois, perquè sempre portem els peus envermellits per la terra d'aquests viarany —explicava el conductor del camió de la llet al seu nebot, que l'escoltava amb cara avorrida i posat malhumorat, mentre tramuntaven costeres amunt per la carretera del Cantó. En aquell temps la carretera era només un camí de carro ple de sotracs i de rocs cairuts.

—Guils és un poble molt bonic, ja ho veuràs, no hi posis cap² aquesta mala cara, redeu! El poble és molt bonic perquè totes les cases són vermelles, i els camins i les margeres també... I pels prats hi ha moltes ovelles i vaques, tothom té bestiar, i per això haurem de passar cada dia a recollir les lleteres. Tu ajuda'm, eh? Obre bé els ulls, que hi ha gent que deixa les llaunes³ vora la carretera, a l'ombra d'algun pi, i no ens les podem descuidar! La resta, les haurem de recollir directament del com de la plaça, que és on les deixa la majoria de la gent perquè així es manté la llet ben fresca.

El conductor anava mirant a banda i banda del camí, esquivant rocs i fent bots dins el petit camió, mentre el seu jove ajudant s'ho anava mirant tot amb aire distret, l'un i l'altre acompanyats tothora pel grinyol estrident dels amortidors i pel repic constant de les lleteres que ja havien anat recollint durant la pujada.

—Mira allà dalt, als prats que hi ha sota el coll del Cantó! S'hi veuen ben bé les egües pasturant... Abans n'hi devia